

اثرات زیست محیطی گردشگری بر سواحل شهر رامسر

دکتر مهدی قرخلو*

عضو هیئت علمی دانشکده جغرافیا دانشگاه تهران

مهدی رمضان زاده لسبویی

کارشناس ارشد جغرافیا و برنامه ریزی روستایی دانشگاه تهران

جواد گلین شریف دینی

دانشجوی کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه ریزی شهری دانشگاه تهران

چکیده:

رونق گردشگری در هر مکان جغرافیایی در کنار پیامدهای مثبت و منفی اقتصادی، اجتماعی، اثرات زیست محیطی به همراه دارد که در صورت ادامه یافتن می تواند خسارت های جبران ناپذیری را به بار آورد. در همین راستا این تحقیق با هدف بررسی اثرات زیست محیطی حاصل از توسعه گردشگری بر سواحل شهر رامسر تهیه و تنظیم شده است. منطقه مورد مطالعه سواحل دریای خزر و محدوده شهر رامسر است که هر ساله پذیرای گردشگران فراوان داخلی است یافته های میدانی و تکمیل پرسشنامه که توسط ساکنین پر شده است بیانگر این است که توسعه این نوع گردشگری اثرات زیست محیطی فراوانی را بر جای گذاشته است که مهمترین آنها تخریب پوشش گیاهی، آلودگی آب های ساحلی و از بین رفتن چشم انداز ساحلی است.

واژگان کلیدی: گردشگری، گردشگری ساحل، پیامدهای زیست محیطی، شهر رامسر

مقدمه:

فعالیت گردشگری امروزه به عنوان یکی از مهمترین و پویاترین فعالیتها در جهان مطرح است. به طوری که شمار گردشگران خارجی و داخلی و میزان درآمذزایی آن در سطح جهانی پیوسته روبه افزایش می باشد. براساس گزارش سازمان جهانی گردشگری، درآمد حاصل از گردشگری بین المللی در سال ۱۹۹۰ تا ۲۰۰۵ تقریباً بیش از دو برابر شده، و از ۲۷۰ میلیارد دلار به ۶۸۰ میلیارد دلار افزایش پیدا کرده است. تعداد گردشگران بین المللی نیز از ۴۳۹ میلیون نفر در سال ۱۹۹۰ به ۸۰۶ میلیون نفر در سال ۲۰۰۵ رسیده است (World Tourism Organization, 1999, 2005). از طرف دیگر درصد عمده ای از این فعالیت

گردشگری را گردشگری متکی بر طبیعت تشکیل می دهد و بخش عمده ای از این فعالیت در سطح جهان در حال حاضر در نواحی ساحلی متمرکز شده است. گردشگری ساحلی به عنوان یکی از سریع ترین نواحی در حال رشد گردشگری به شمار می آید. بر این اساس گرچه رشد گردشگری ساحلی فواید زیادی را برای نواحی ساحلی به همراه داشته است ولی گسترش بی رویه آن منجر به پیامدهای منفی زیست محیطی نیز شده است. به طور نمونه گردشگری بدون برنامه ریزی از طریق فاضلاب های ناشی از توسعه فعالیت های گردشگری منجر به تخریب زیستگاه های دریایی نزدیک ساحل شده است و یا قایقرانی به عنوان یکی از فعالیت اصلی گردشگری ساحلی، زیستگاه های دریایی را که گنجینه تنوع زیستی را حمایت می کنند، تحت تاثیر قرار داده است. همچنین تخلیه مقادیر عظیمی از رسوبات ناشی از ساخت و ساز پروژه های توسعه گردشگری ساحلی و فعالیت های وابسته و جمع آوری مرجان ها و سایر نمونه های دریایی با اهداف تجاری را می توان از دیگر اثرات زیان بار دانست. این واقعیات آشکارا بیانگر آن است که تعادل بین گردشگری و محیط زیست بسیار حساس بوده و حفظ این تعادل از طریق برنامه ریزی مناسب و مدیریت پایدار گردشگری در نواحی ساحلی ضروری است. (پوروخشوری، ۱۳۸۰، ۳)

مناطق ساحلی به خصوص سواحل ماسه ای به دلیل اینکه حد فاصل بین انبوهی از آب و خشکی می باشد، دارای اهمیت ویژه ای است، به پیوست این اهمیت این ناحیه بطور ذاتی برای انسانها جاذب و از پتانسیل لازم جهت اجتماع گردشگران برخوردار می شود. در واقع گردشگری ساحلی از مهمترین زیر بخش های طبیعت گردی به عنوان یک منبع جهت ارزش افزوده و درآمد ویژه برای شهرهای ساحلی مورد توجه قرار گرفته است، امروزه در کنار انواع گردشگری، اکوتوریسم با تاکید بر سواحل اهمیت فراوانی یافته است، اما نکته ای که نباید فراموش شود این است که «اکولوژی محیط زیست ساحلی خیلی حساس و آسیب پذیر بوده، و فشار ناشی از فعالیت های توریستی می تواند تعادل اکولوژیکی محیط را برهم زند» (سرابی، ۱۳۷۸، ۷۵).

در این راستا استان مازندران بخصوص شهرستان های غربی آن مانند رامسر، تنکابن، چالوس و نوشهر در کنار جاذبه های گردشگری فراوان مانند جنگل های سرسبز، کوهپایه ها و کوه های قابل دسترس، رودخانه های فراوان، چشمه های آبگرم و معدنی، آثار تاریخی و تاسیسات رفاهی مناسب از دریا و سواحل بهره مند است که یکی از انگیزه های مهم گردشگران برای سفر به این استان به ویژه در فصول گرم محسوب می شود.

در میان شهرهای غربی استان مازندران رامسر با داشتن سواحل زیبا و اقلیم مناسب و دیگر جاذبه های طبیعی یکی از مقاصد گردشگران داخلی به شمار می آید. در بین جاذبه های گردشگری شهر رامسر، ساحل دریا شاید تنها محیطی باشد که اکثر گردشگران برای استراحت و رفع خستگی، شنا، لذت بردن از چشم انداز زیبا و رسیدن به آرامش و... بر آن پای می نهند و از آن استفاده می کنند. علت این امر دسترسی آسان است بطوری که راه های ارتباطی در امتداد سواحل کشیده شده است و فاصله شبکه ارتباطی تا سواحل بسیار کم و گاهی به ۱۰۰ متر هم می رسد. به هر جهت سواحل رامسر با وجود برخورداری از تاسیسات اقامتی و تفریحی، نزدیکی به مبدا گردشگری (تهران) امروزه پذیرای گردشگران زیادی است. حجم بالای گردشگر در سواحل این شهر در کنار اثرات مثبت پیامد های منفی نیز به همراه داشته است، بر این اساس این مقاله سعی دارد تا اثرات منفی زیست محیطی گردشگری را از دیدگاه ساکنین سواحل و مسئولین مرتبط مورد بررسی قرار دهد.

ادامه این مقاله به صورت زیر تنظیم شده است. قسمت دوم چارچوب نظری مطالعه حاضر را تشریح می کند. قسمت سوم به توضیح روش شناسی بکار گرفته شده می پردازد. در قسمت چهارم محدوده مورد مطالعه و پرسشنامه مورد استفاده ارایه می شوند. قسمت پنجم به ارایه یافته های مطالعه پرداخته و قسمت ششم به جمع بندی و نتیجه گیری اختصاص داده شده است.

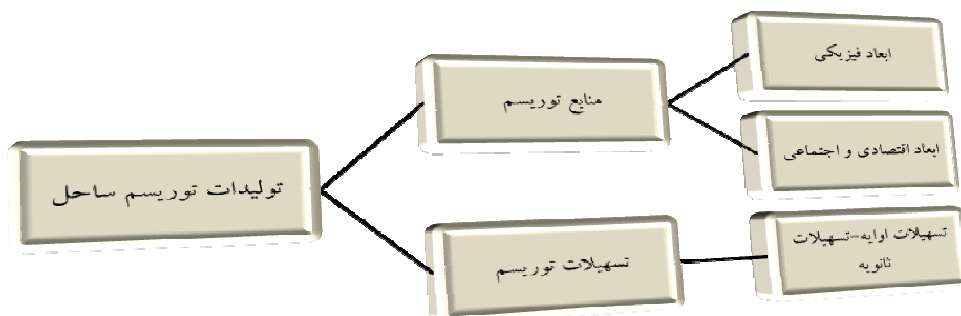
چارچوب نظری

گردشگری فعالیتی چند منظوره است که در مکانی خارج از محیط عادی گردشگر انجام می گیرد و مسافرت گردشگر بیش از یک سال طول نمی کشد و هدف تفریح، تجارت و یا فعالیت های دیگر است. (W.T.O,1997) چنانچه برای انجام چنین فعالیتی نواحی ساحلی و محیط دریایی منظور نظر قرار گیرد آن را توریسم ساحلی می نامند. (سرابی، ۱۳۷۸، ۷۲) گردشگری ساحلی مستلزم مسافرت از یک محل اقامت و تمرکز بر محیط های دریایی است. (Orams,1999,8) در این تعریف محیط دریایی از دو جهت مورد اشاره است: از نظر بیولوژیکی در برگیرنده مناطقی است که دارای ویژگی های دریایی (آب شور، جذر و مد) است و از نظر بیولوژیکی در برگیرنده نقطه تلاقی خشکی و آب به عنوان نواحی ساحلی است که می توان آنرا در چارچوب شهرهای ساحلی در شمار آورد.

وظیفه دشوار برنامه ریزیان گردشگری در ناحیه ساحلی دریا این است که با به حداقل رساندن تاثیرات منفی گردشگری بر محیط زیست و در هم ریختگی ای که برای جوامع محلی ایجاد کرده، به فواید آن امیدوار باشد و علاقمندان گردشگری، مخصوصا آنهایی که برای تعطیلات کوتاه و بلند مدت در آنجا اقامت می کنند را برقرار نگه دارند. (شارپلی، ۱۳۸۰، ۱۶۵). امروزه پیامدهای گردشگری سواحل به عنوان یکی از عوامل مهم در توسعه نواحی ساحلی و جزایر بشمار می رود. (رمضان زاده، ۱۳۸۷، ۵). سواحل با برخورداری از انبوهی از آبها و برخورداری از منابع موجود در آب که خود دنیایی دیگر را پدید می آورد، که این خود اهمیت سواحل را دو چندان می کند (2004.Chawla).

عوامل موثر در توسعه گردشگری جزایر

۱. کیفیت ساحل
۲. خصوصیات فیزیکی و چشم انداز ظاهری ساحل جزایر
۳. چشم انداز فضاهای حاشیه ای در جزایر
۴. امنیت جانی و مالی
۵. ایجاد جاده های فراغت و فراهم آوردن امکاناتی جهت پیاده روی در سواحل (Hall and Stephan, 2002, 293.)
۶. ایجاد زیر ساخت و آماده سازی سواحل جهت شنا و قایق سواری (پدالو)

شکل شماره ۱- انواع تولیدات توریسم ساحلی

منبع: (Chawla, 2004, 127)

ابعاد زیست محیطی گردشگری، یکی از حوزه های مورد علاقه جغرافیدانان است دلیل این امر در ماهیت جغرافیا نهفته است که دارای رویکردی قوی در زمینه روابط انسان و محیط می باشد (Mitchell and Murphy, 1991, 57). در واقع آثار گردشگری و تفریح بر محیط زیست و تحلیل منابع، حوزه ای است که در آن جغرافیدانان انسانی و طبیعی در مطالعه معضلات مربوط به گردشگری، دارای وجه اشتراک هستند. با این حال دلیل دیگر، اهمیت صرف محیط زیست طبیعی برای فعالیت گردشگری و تفریح است. (Hall and Page, 2002, 151) با توجه به این که گردشگری دریایی، جزیره ای و ساحلی است گردشگران در آن از تسهیلات چند گانه در خشکی و دریا شامل دیدن مناظر، ورزش، خرید و غیره بهره می برند (پوروخشوری، ۱۳۸۰، ۱۶). که توسعه این وضعیت در صورت ضعف مدیریت زیست محیطی می تواند حیات و آینده سواحل را به خطر اندازد. Yorghos Apostolopoulos and Dennis J. Gayle. اعتقاد دارند که به مجرد ورود گردشگران به نواحی ساحلی در جزایر به خصوص جزایر کوچک اثرات زیست محیطی ذیل آشکار می شوند:

- آلودگی آب های ساحلی
- انباشت زباله های جامد
- ماهیگیری غیر قانونی
- ریختن لوازم مورد نیاز برای سفرهای دریایی
- محدودیت در استفاده از مواد غذایی مغذی در آب های ساحلی
- واردات بیش از اندازه موارد خدماتی برای گردشگران (Apostolopoulos, 2007, 39).

همچنین توسعه فعالیت های گردشگری در سواحل می تواند پیامدهای مخرب زیست محیطی دیگری را به همراه داشته باشد. ازدیاد فشار بر تسهیلات و امکانات زیربنایی، آشفتگی اجتماعی، آسیب به سنتهای فرهنگی و محیط زیست فرهنگی از این موارد است. در این راستا اینسکیپ معتقد است که آلودگی بصری ممکن است ناشی از عوامل متعددی باشند:

- هتل های دارای طراحی ضعیف و دیگر ساختمانهای رفاهی گردشگری که با سبک و مقیاس معماری محلی تناسب نداشته و یا به طور مطلوب با محیط طبیعی تلفیق نشده اند.
- استفاده از مواد نامناسب در سطوح بیرونی یا ظاهری ساختمانها.
- طراحی نامناسب چشم انداز.
- استفاده از علائم بزرگ و نامناسب برای تبلیغات.
- خطوط و پایگاههای (مخابراتی و الکتریکی) بالاتر از سطح زمین.
- ایجاد مانع دید در چشم انداز طبیعی در نتیجه ساخت و ساز (Inskip. 1991, 345).
- نگهداری ضعیف از ساختمانها و چشم اندازها (علی قلیزاده. ۱۳۸۶).

به طور کل، مجموعه مطالعاتی که موضوع گردشگری و محیط زیست را در نواحی ساحلی بررسی کردند سه دسته گسترده آثار زیست محیطی، گرایش های وابسته به محیط زیست و اقدامات جمعی و مطالعات مربوط به تعارض را در بر می گیرند (Kousis. 2000, 470). در این راستا بیشتر تحقیقات محیطی، به بررسی آثار محیطی گردشگری بر حیات وحش و پوشش گیاهی پرداخته اند و پیامدهای آن بر خاک، آب و هوا کمتر مورد توجه بوده است. همچنین تمرکز این مطالعات عمدتاً مربوط به عناصری از محیط است و محیط به عنوان یک کل، کمتر مورد بررسی قرار گرفته است. بنابراین با توجه به ماهیت روابطی که بین گردشگری ساحلی و محیط زیست وجود دارد، شناسایی و درک این تعاملات و عوامل مربوط به آن، به طور قابل ملاحظه ای آسیبها و تهدیدهای محیطی مربوط به گردشگری را در نواحی ساحلی کاهش می دهد. همانطور که ماتیسون و وال نیز مطرح کرده اند در غیاب محیط زیست جذاب، گردشگری وجود نخواهد داشت. از جاذبه های بنیادی مانند خورشید، دریا و ساحل گرفته تا جذابیت غیرقابل انکار مکانها و ساختمانهای تاریخی، محیط زیست پایه و اساس فعالیت گردشگری است (Matheson and Wall 1982. 151). همچنین اینسکیپ معتقد است که رابطه بسیار نزدیکی بین گردشگری و محیط زیست وجود دارد که اشکال مهم آن به شرح زیر است:

- بعضی از اشکال محیط زیست طبیعی نظیر سواحل و کوهستان جاذبه هایی برای گردشگران محسوب می شود.
- تسهیلات زیربنای گردشگری، بخشی از محیط ساخته شده را تشکیل می دهد.
- توسعه گردشگری و استفاده گردشگران از یک ناحیه اثرات زیست محیطی ایجاد می کند (Inskip, 1991, 339).
- در نهایت اثرات منفی ناشی از توسعه گردشگری ساحلی را می توان به صورت زیر فهرست کرد (کریمی، ۱۳۸۵، ۱۲).

امروزه مسائل زیست محیطی در مرکز برنامه ریزی ها قرار دارد، اما پروژه های بسیار زیادی بدون توجه به اثرات زیست محیطی آن انجام می شود. در حوزه جهانی کیفیت محیط زیست عمده ترین مسئله بوده و بسیار حائز اهمیت است خصوصاً اینکه گردشگری به این مسئله وابستگی بسیار شدید دارد. زیانهای زیست محیطی زیادی بدلیل برنامه ریزی ضعیف، مکان یا مقیاس پروژه ها بوجود آمده و توسعه گردشگری تنها عامل آن نبوده است. اگر توسعه توریسم و برنامه ریزی آن با دقت صورت نگیرد اثرات منفی و نامطلوب آن شامل موارد ذیل می شود:

- آلودگی آب: اگر سیستم مناسب فاضلاب برای هتلها و مکانهای گردشگری در نظر گرفته نشود، آلودگی آبهای زیرزمینی را از طریق فاضلاب نزدیک رودخانه، دریاچه و یا ساحل در بر خواهد داشت و این وضعیت در سواحل یعنی

جائی که هتلهای قرار دارند و گردشگران نیز برای شنا به آن مناطق می روند، غیر عادی نیست. البته آلودگی آبهای سطحی، دریاچه ها و دریا تنها از این طریق صورت نمی گیرد بلکه خود فعالیتهای گردشگری همانند حمل و نقل قایقهای موتوری گردشگران و ریخته شدن سوخت قایقها به دریا و یا تمیز کردن قایقها و ریختن آب کثیف آن به دریا، بویژه در بنادر بسته که سیستم چرخش آب کند است موجبات آلودگی را فراهم می آورد.

- آلودگی هوا: گردشگری عموماً یک صنعت تمیز قلمداد می شود. اما آلودگی هوا از جانب توسعه گردشگری از استفاده مفرط وسایل نقلیه احتراق داخلی (ماشینها، اتوبوسها و موتور سیکلت ها) منتج می شود که این وسایل برای یا بواسطه گردشگران در نواحی ویژه خصوصاً نواحی جاذب گردشگر که تنها یک جاده دارد استفاده می شود. البته آلودگی هوا شامل گرد و غبار برخاسته از زمینهای بدون پوشش گیاهی نیز می شود.

- آلودگی صوتی: سر و صدای ناشی از موتورها، ماشینها، هواپیماها، مسابقات جذاب گردشگری (رالی و غیره) ماشینهای شن سواری یا ماشینهای برف نوردی مثل سورتمه های موتوری و قایقهای موتوری می تواند برای گوش مضر بوده و فشارهای فیزیکی ایجاد نماید.

- آلودگی بصری^۱: این آلودگی می تواند از چندین منبع ناشی شود:

- هتلهایی که دارای ساختمانهای ضعیف و بر خلاف قواعد ساختمانهای محلی هستند.
  - استفاده از مصالح ساختمانی نامناسب بر روی سطوح خارجی.
  - طرحهای تسهیلات گردشگری که برنامه ریزی خوبی ندارند.
  - چشم اندازهای نامناسب.
  - استفاده از علائم تبلیغاتی بسیار بزرگ و حجیم.
  - تسهیلات خطوط تلفن و برق و ...
  - مانع شدن تأسیسات بر روی مناظر طبیعی .
  - تسهیلات ضعیف ساختمانی و چشم اندازها.
- همانطور که خواهد آمد ریختن زباله نیز چشم انداز را آلوده می سازد.

- مشکلات دفع مواد زائد: ریختن زباله در نواحی گردشگری مشکلی رایج است که بدلیل تعداد زیاد افراد استفاده کننده از ناحیه و انواع مختلف فعالیتهایی مثل پیک نیک رفتن بوجود می آید و نیز زباله های جامد هتلهای و مکانهایی که هم زباله تولید می کنند و هم مشکلات سلامت محیطی را از نظر جانوران موزی، بیماریها و آلودگی و ایجاد مناظر ناخوشایند بوجود می آورند.

روش شناسی

این تحقیق به لحاظ روش از نوع پیمایشی مبتنی بر پرسشنامه است. توسعه گردشگری به عنوان متغیر مستقل و اثرات منفی آن در بعد محیطی به عنوان متغیر وابسته تحقیق در نظر گرفته شده اند. این تحقیق در راستای پاسخ گویی به دو سوال اصلی زیر صورت گرفته است:

¹ Visual

۱- آیا در سواحل شهر رامسر میان توسعه گردشگری و اثرات منفی زیست محیطی آن رابطه معنی داری وجود دارد؟
 ۲- آیا توسعه گردشگری ساحل از دیدگاه ساکنین بر محیط زیست ساحل اثر منفی داشته است؟
 بدین منظور کل جامعه آماری به دو گروه خانوارهای ساکن معمولی و مسئولین مربوطه تقسیم شدند. براساس هدف تحقیق و بررسی اولیه میدانی، محدوده ساحلی شهر رامسر به عنوان منطقه مورد مطالعه در نظر گرفته شد. به منظور تحلیل و استنتاج، بسته به نوع داده، مقیاس متغیرها و اهداف مورد نظر از روش آماری توصیفی نظیر میانگین، روشهای تحلیل آماری نظیر، T تک نمونه ای و همبستگی استفاده شده است.

منطقه مورد مطالعه

رامسر، غربی ترین شهرستان استان مازندران با جمعیت ۶۸۱۶۳ نفر در سرشماری سال ۸۵ می باشد. این شهرستان با مساحت ۷۲۹/۸ کیلومتر مربع از شمال به دریای خزر، از جنوب به ارتفاعات البرز، از غرب به استان گیلان و بخش چابکسر و از شرق به شهرستان تنکابن محدود است. موقعیت جغرافیایی آن در حداقل ۵۰ درجه و ۲۰ دقیقه و حداکثر ۵۰ درجه و ۴۷ دقیقه ی طول شرقی و در حداقل ۳۶ درجه و ۳۲ دقیقه و حداکثر ۳۶ درجه و ۵۹ دقیقه ی عرض شمالی قرار دارد (مرکز آمار ایران، ۱۳۸۷). مرکز این شهرستان شهر رامسر است که نمونه بارز یک شهر توریستی می باشد. به علت فاصله بسیار کم کوه و دریا در آن زمین های کشاورزی اندکی دارد و اکثریت مردم از راههای غیر کشاورزی نیز کسب درآمد می کنند. با توجه به جاذبه های فراوان این شهر و توریست پذیری بالای آن، منبع درآمد اکثر مردم آن بویژه در تابستان، ایام نوروز و سایر تعطیلات از این طریق می باشد. ورود توریست با حجم بالا در کنار درآمد زایی خوب، مشکلات عدیده ای را نیز بوجود می آورد که پیامدهای زیست محیطی بدلیل اهمیت مسئله توسعه پایدار مهمترین بخش آن است.

یافته های تحقیق

۱- اثرات توسعه گردشگری در نواحی ساحلی مورد مطالعه

منابع طبیعی و فرهنگی که پایه و اساس گردشگری و تفرج را در ساحل شکل می دهند، شامل مسائل عمده ذیل می شوند:

الف) آب و آبیان ب) پوشش گیاهی ج) توپوگرافی د) زمین شناسی و خاک ه) اقلیم و) ویژگیهای تاریخی ز) ویژگیهای نژادی، اطلاعات و راهنماها ح) فعالیت های ساختمانی و ط) صنعت و تأسیسات (طاهری، ۱۳۸۵، ۹).

موارد بالا پتانسیل های موجود در ساحل را تشکیل می دهند که به عنوان جاذبه هایی محسوب می شوند که گردشگران را به سمت خود می کشانند حال اگر حضور گردشگران در فضاهای ساحلی بدون مدیریت و فراتر از ظرفیت باشد می تواند اثرات مخرب زیست محیطی را به همراه داشته باشد. در همین راستا یافته ها نشان می دهد، نواحی ساحلی در شهر رامسر سطح متفاوتی از اثرات زیست محیطی حاصل از توسعه گردشگری را پذیرفتند. به طوری که اثرات بعضی از متغیرهای زیست محیطی از دید جامعه نمونه در اثر توسعه گردشگری بسیار بالا بوده است (جدول ۱). براین اساس با استفاده از آزمون تک نمونه ای T ترکیبی ذهنی ارزیابی اثرات منفی زیست محیطی

از دید گاه ساکنین مورد نظر تعیین شد.

با توجه به این که H_1 ما در این تحقیق این است که توسعه گردشگری ساحل باعث تخریب اراضی زراعی شده است، می توان ادعا کرد که سطح معنا داری محاسبه شده در خصوص رد فرضیه H_0 در ناحیه آلفا $0/01$ معنادار بوده که مبین اثرات تغییر کاربری اراضی زراعی حاصل از گردشگری ساحل از دید جامعه نمونه در سواحل شهر رامسر می باشد. بنابراین می توان فرض H_0 را به نفع H_1 را رد نمود و در نهایت فرضیه H_1 را با این مضمون که توسعه گردشگری ساحلی موجب تغییر کاربری شده است را می پذیریم. البته این یافته ها را گروه تحقیق در مشاهده میدانی که از منطقه مورد مطالعه داشته اند را هم مشاهده نموده است.

همچنین نتایج مشاهدات نشان می دهد، در محدوده مورد مطالعه گردشگری با ماهیت انبوه و خودجوش باعث بروز تغییرات اساسی در کاربری خود زمین های ساحلی شده است، بطوری که بسیاری از باغات و مزارع در نزدیکی ساحل امروزه تبدیل به اقامتگاه ها و رستوران های مورد نیاز برای توسعه گردشگری شده است. البته نباید از نتایج مثبت حاصل از توسعه گردشگری در مقصد مورد مطالعه گذشت به عبارتی دیگر اگرچه پیامدهای مطلوبی بویژه در زمینه های اقتصادی برای جامعه محلی به همراه داشته است اما باعث بروز پیامدهای نامطلوب عدیده ای در زمینه های اجتماعی و زیست محیطی حتی اقتصادی و تغییر کاربری نیز شده است. همچنین یافته های حاصل از آزمون آماری T تک نمونه ای نشان می دهد در رابطه با ماهیت و شدت اثرگذاری گردشگری در حوزه مذکور در زمینه تخریب ساحل در اثر ریختن زباله توسط گردشگران وجود دارد. در این راستا میانگین رتبه های پاسخ گویان با توجه به این که پاسخ های به صورت طیف لیکرت تنظیم شده بود و عدد ۳ به عنوان میانه در نظر گرفته شده بود بسیار بالاتر از میانه بدست آمده است (۳,۴۹) این بدان معنا است که بیشتر پاسخ گویان با توجه به این که جهت سوالات هم منفی می باشد گزینه های بسیار زیاد و زیاد را انتخاب کرده اند که در همین راستا سطح معناداری بدست آمده $(Sig. (2-tailed)=0/000)$ هم این مدعا را ثابت می کند.

جدول شماره ۱: نتایج آزمون T تک نمونه ای برای متغیرهای زیست محیطی حاصل از گردشگری از دید ساکنین

متغیرها	تعداد نمونه	مقدار T	درجه آزادی	Sig. (2-tailed)	Mean	انحراف از میانگین
توسعه گردشگری باعث تغییر کاربری اراضی ساحلی شده است.	۲۰۰	-10.867	۱۹۹	۰/۰۰۰	3.93	1.077
زباله ها و آشغال های گردشگران، مناظر و چشم انداز ساحل را تخریب کرده است.	۲۰۰	-5.623	۱۹۹	۰/۰۰۰	۳,۴۹	1.104
توسعه گردشگری باعث تخریب اراضی زراعی و باغی در ساحل شده است	۲۰۰	2.860	۱۹۹	۰/۰۰۰	۳,۲۹	۱,۲۵۶
توسعه گردشگری باعث آلودگی آب های ساحلی شده است	۲۰۰	.152	۱۹۹	۰/۸۷۹	۱,۲۳	1.105
توسعه گردشگری باعث تغییر پوشش گیاهی در سواحل شهر رامسر شده است	۲۰۰	-5.242	۱۹۹	۰/۰۰۰	2.55	1.059
توسعه گردشگری باعث کاهش آرامش در منطقه ساحلی شده است.	۲۰۰	.148	۱۹۹	۰/۸۸۳	۱,۴	1.105
توسعه گردشگری باعث تخریب چشم انداز ساحل شده است.	۲۰۰	12.926	۱۹۹	۰/۰۰۰	4.03	.979
توسعه گردشگری باعث انباشت زباله در ساحل شده است	۲۰۰	5.741	۱۹۹	۰/۰۰۰	3.50	1.067
توسعه گردشگری باعث ساخت و ساز بی رویه شده است.	۲۰۰	4.573	۱۹۹	۰/۰۰۰	3.42	1.125
توسعه گردشگری باعث گسترش فیزیکی و افقی شهر در قسمت ساحلی شده است	۲۰۰	-5.605	۱۹۹	۰/۰۰۰	2.39	1.340
توسعه گردشگری باعث افزایش ترافیک در منطقه ساحلی شهر شده است.	۲۰۰	-1.162	۱۹۹	۰/۶۶۲	۱/۸۹	1.124
به طور کلی گردشگری به محیط زیست در ساحل شهر رامسر آسیب وارد کرده است	۲۰۰	-4.144	۱۹۹	۰/۰۰۰	2.59	1.222

منبع: محاسبات انجام شده بر روی اطلاعات مستخرج از پرسشنامه

نکته قابل توجه در این شاخص ها مربوط به شاخص (توسعه گردشگری باعث آلودگی آب های ساحلی شده است) می باشد که در صورت بندی این شاخص می توان فرضیه H_1 را بصورت زیر تنظیم کرد که توسعه گردشگری ساحل موجب آلودگی آب های ساحلی شده است. در مقابل H_0 بیانگر این است که گردشگری هیچ تاثیری در آلودگی آب های ساحلی نداشته است همانطوری که (جدول ۱) نشان میدهد سطح معناداری محاسبه شده در خصوص رد فرضیه H_0 معنادار نبوده است ($0/879$) زیرا که سطح معناداری بدست آمده بالاتر از $0/05$ است. بنابراین نمی توان فرض H_0 را به نفع H_1 رد نمود و در نهایت می توان ادعا کرد که آلودگی آب های ساحلی در اثر توسعه فعالیت های گردشگری نبوده است، که این وضعیت در مورد متغیرهای افزایش ترافیک جاده ای در اثر توسعه فعالیت های گردشگری، کاهش آرامش ساکنین هم حاکم است. البته بررسی میانگین رتبه های پاسخ گویان در این متغیر ها را هم می توان دلیلی بر اثبات این ادعا دانست. در مجموع می توان گفت از بین چهارده متغیر بررسی شده در این تحقیق ۱۱ متغیر از دید جامعه نمونه تحت تاثیر توسعه گردشگری ساحلی قرار گرفته است و تنها سه متغیر تحت تاثیر گردشگر ساحل نبوده اند.

۲- بررسی رابطه بین توسعه و گردشگری و پیامدهای زیست محیطی

قسمت دوم این تحقیق بررسی رابطه بین متغیر مستقل توسعه گردشگری ساحل و پیامدهای زیست محیطی می باشد در این راستا رابطه بین پنج متغیر تغییر کاربری اراضی، تخریب چشم انداز، آلودگی آب های ساحلی، انباشت زباله و افزایش ساخت و ساز بی رویه مورد بررسی قرار گرفته است.

بین دو معیار توسعه گردشگری ساحلی به عنوان متغیر مستقل و تغییر کاربری اراضی ساحلی به عنوان متغیر وابسته ضریب همبستگی 200 و سطح معناداری $0/003$ است. از آنجا که سطح معناداری از میزان خطای $0/01$ کمتر است، بنابراین می توان گفت دو معیار با یکدیگر همبستگی مستقیم با $0/99$ اطمینان دارند. این بدان معنا است که با افزایش توسعه گردشگری ساحلی با احتمال $0/99$ موجب افزایش تغییر کاربری اراضی خواهد شد (جدول ۲). همچنین بین متغیر های توسعه گردشگری و تخریب چشم انداز ضریب همبستگی $0/116$ و سطح معناداری $0/000$ است از آنجایی که سطح معناداری بدست آمده از میزان خطای $0/01$ کمتر است، بنابراین می توان گفت دو معیار متغیر مستقل توسعه گردشگری ساحل و معیار وابسته تخریب چشم انداز با یکدیگر همبستگی مستقیم با $0/99$ اطمینان دارند. این بدان معنا است که با افزایش توسعه گردشگری ساحلی با احتمال $0/99$ موجب افزایش تخریب چشم انداز خواهد شد که البته این متغیر از دید جامعه نمونه بر اساس یافته های بالا مورد بررسی قرار گرفته بود. این وضعیت برای دو متغیر دیگر یعنی انباشت زباله و افزایش ساخت و ساز بی رویه هم حاکم است.

جدول شماره ۲: بررسی رابطه بین توسعه گردشگری ساحلی و پیامدهای زیست محیطی

متغیر		تغییر کاربری اراضی	تخریب چشم انداز	انباشت زباله	افزایش ساخت و ساز بی رویه	آلودگی آب های ساحلی
توسعه گردشگری ساحلی	ضریب همبستگی	۲۰۰	۰,۱۱۶	۰,۲۹۷	۰/۲۲۴	۰,۰۶۹
	سطح معناداری	**۰,۰۰۳	**۰,۰۰۰	**۰,۰۰۴	**۰,۰۰۰	۰,۵۱۷
	تعداد مشاهدات	۲۰۰	۲۰۰	۲۰۰	۲۰۰	۲۰۰

منبع: یافته های حاصل از تحقیق * معناداری در سطح $0/01$ * معناداری در سطح $0/05$

اما بین دو معیار توسعه گردشگری ساحلی به عنوان متغیر مستقل و آلودگی آب های ساحلی به عنوان متغیر وابسته ضریب همبستگی $0,069$ و سطح معناداری $0,517$ است. از آنجا که سطح معناداری از میزان خطای $0/05$ بیشتر است، بنابراین می توان گفت بین دو معیار هیچ رابطه ای وجود ندارد. این بدان معنا است که افزایش توسعه گردشگری ساحلی موجب آلودگی آب های ساحلی نخواهد شد.

نتیجه گیری

شمال ایران بدلیل داشتن آب و هوای متمایز، جادهای کوهستانی، جنگل ها و سواحل دریا جزو کانونهای مهم جذب گردشگر می باشد. در این میان شهرستان رامسر واقع در غربی ترین نقطه استان مازندران با داشتن جنگل های انبوه، سواحل شنی، آب و هوای معتدل و کمترین فاصله کوه و دریا در ایران و همچنین وجود چشمه های آب گرم معدنی و درمانی و مکان های تاریخی از جمله هتل قدیم و موزه ی ملی سرآمد می باشد. معماری با شکوه هتل قدیم و چشم انداز شگفت انگیز رو به دریای آن، توجه گردشگران را به خود جلب کرده و وجود مناطق ییلاقی چون جواهرده، مردم منطقه و گردشگران را برای فرار از هوای شرجی آن در تابستان، به سوی خود کشانیده است. وجود جاذبه های فوق سبب شده تا گردشگران زیادی به این شهر سفر کنند و در عین حال که منجر به بهبود وضعیت اقتصادی، اشتغال زایی و افزایش درآمد عده زیادی شده، اثرات منفی را نیز با خود به همراه داشته است: از جمله این اثرات، پیامدهای زیست محیطی مخرب آن است که در صورت عدم توجه جدی این مسئله ممکن است در آینده بر روند توریست پذیری این شهر اثر منفی بگذارد. آلودگی سواحل، تخریب پوشش گیاهی، فرسایش خاک، از بین رفتن زمینهای کشاورزی، نابودی زیست گاههای حیات وحش و... تعدادی از مسائلی است که می توان به آنها اشاره نمود. این تحقیق هم با توجه به این موارد با طراحی پرسش نامه و تکمیل آن از طرف جامعه میزبان صورت پذیرفته است.

نتایج بررسی وضعیت اثرات زیست محیطی گردشگری ساحلی در شهر رامسر بیانگر وضعیت نه چندان مطلوب است. تحلیل پرسشنامه ها نشان می دهد که انواع آلودگی های زیست محیطی مانند تخریب اراضی زراعی و باغی، تخریب چشم انداز ساحل، انباشت زباله و افزایش ساخت و ساز بی رویه در منطقه مورد مطالعه از جمله اصلی ترین پیامدهای منفی گردشگری بوده است. حال با توجه به این جنبه های تخریبی گردشگری ساحلی در منطقه مشهود است چه باید کرد با توجه به این که امروزه گردشگری در دنیا سهم زیادی از نقل و انتقالات مالی را در بر می گیرد نمی توان از توسعه این پدیده جلوگیری کرد حتی در صورت امکان هم نباید این کار را کرد چه باید کرد. در این تحقیق متغیر تلاش زیست محیطی بیشتر در برابر توسعه این نوع فعالیت از دید جامعه نمونه مورد ارزیابی قرار گرفت. که با توجه به میانگین رتبه های بدست آمده و همچنین سطح معناداری ($0/000$) بدست آمده یافته ها نشان می دهد (جدول شماره ۳) که جامعه نمونه معتقد است باید تلاش بیشتری در این زمینه صورت گیرد.

جدول شماره ۳: نتایج آزمون T تک نمونه ای برای متغیر مدیریت محیط زیست از دید جامعه نمونه

متغیرها	تعداد نمونه	مقدار T	درجه آزادی	Sig. (2-tailed)	Mean	انحراف از میانگین
همراه با رونق گردشگری باید برای حفاظت از محیط زیست تلاش بیشتری صورت گیرد.	۲۰۰	۶,۸۹۰	۱۹۹	۰/۰۰۰	۳,۶۳	۱,۱۲۶

منبع: محاسبات انجام شده بر روی اطلاعات مستخرج از پرسش

یکی از تلاش های که باید صورت پذیرد ایجاد بانک اطلاعاتی و تهیه بروشورهایی که ضمن معرفی جاذبه های گردشگری منطقه اطلاعاتی را در زمینه حفظ محیط زیست به گردشگران ارائه دهد، همچنین ایجاد کمپ های فصلی جهت استقرار گردشگران در نقاط جذاب گردشگری به منظور جلوگیری از استقرار پراکنده گردشگران در سطح طبیعت مانند احداث پلاژ سپس سیاست های تشویقی و تنبیهی در زمینه های زیست محیطی می تواند اثرات منفی را کاهش دهد که این امر هم نظارت مستمر مسئولین مرتبط را می طلبد.

در پایان پیشنهاد می شود در آینده هر گونه برنامه ریزی جهت گسترش گردشگری با توجه به پتانسیل هایی که دارد، یک بخش مجزا به مطالعات زیست محیطی و پیامدهای حاصل از آن اختصاص یابد. به هر حال اگر بررسی های زیست محیطی و آرایه راهکارهای عملی در اثر گسترش پدیده گردشگری صورت نگیرد چشم انداز مطلوبی برای آینده سواحل این شهر نمی توان ترسیم کرد.

منابع

۱. پوروخشوری، سیده زهرا. ۱۳۸۰، راه کارهای توسعه بهینه زیست محیطی در گردشگری ساحلی، انتشارات سازمان محیط زیست.
۲. رمضانزاده، مهدی و آتوسا محمودی. ۱۳۸۷، گردشگری ترکیبی پایدار، پتانسیلی نهفته برای توسعه جزایر خلیج فارس (مورد: قشم)، اولین سمینار بین المللی خلیج فارس، بنیاد ایران شناسی.
۳. سرابی، فریبا. پیامدهای زیست محیطی توسعه توریسم، محیط زیست، ش ۲۹، ۱۳۷۸.
۴. شاپلی، ریچارد جولیا. ۱۳۸۰، گردشگری روستایی، ترجمه رحمت الله منشی زاده و فاطمه نصیری، نشر منشی.
۵. مرکز آمار ایران، ۱۳۸۵.
۶. کریمی، طاهره. ۱۳۸۵، اثرات جغرافیایی و زیست محیطی گردشگری ساحلی و توسعه پایدار آن.
7. Apostolopoulos, Yorghos and Dennis J. Gayle, 2007, **island tourism and sustainable development: Caribbean, Pacific, and Mediterranean Experiences.**
8. Chawla, romila, 2004, **coastal tourism and development: sonali, new dehli.**
9. Hall, Michael and Stephan, 2002, **the geography of tourism and space**, London and new York.
10. Hall. C, Michael and Page, J, Stephen; **The geography of tourism and recreation**; Routledge.
11. Inskip, E. L; **Tourism planning: An integrated & sustainable development approach.** New York: van no strand Reinhold; 1991.
12. Kousis, Maria, 2000, **Tourism and the environment**; A social Movements perspective; *Annals of Tourism Research*; Vol. 27; No. 2.

13. Mitchell, L. S. and Murphy, P. E., 1991, **Geography and tourism**, Annals of Tourism Research.
14. Orams, Mark, 1999, **Marine Tourism** London.
15. thieson, A. and G. Wall; 1982, **Tourism: Economic, Physical and Social Impacts**, London: Longman.
16. World Tourism Organization; 2006, **Tourism Highlights editions**.
17. World Tourism Organization; 2005, **Tourism Highlights 2006 editions**.
18. www.World tourism organization.com, 1997.

Archive of SID

Archive of SID